

SÉTATÉR

László Noémi

APÁM

Tudja a faszom, mondja apám, és valóban, ez lehet a tudás legősibb rejteke, generáció generáció után, vissza egész Ádám apánkig, sok férfi, aki, nem tudom, mit tudhatott, nem tudom, akarta-e tudni mindazt, amit tudott, de mindnek volt annyi bátorsága, akkora önbizalma, hogy ez a sor aszályok és fagyok, árvizek és tűzvészek, járványok és háborúk sűrűjén át elvezetett hozzám és testvéreimhez, akik közül egyedül én élek ugyanezzel a szófordulattal, bár nekem a szóban forgó tagom nincs is. Ha az ember a beszéd minden pillanatában tudatosítaná magában, hogy valójában mit jelent, mi rejlik amögött, amit mond, megbolondulna.

Tudja a faszom, mit gondolok apámról, nagy része ott gomolyog bennem gyomortájékon meg a májam és a lépem közötti űrben, fekete lyuk vagy éppen ismeretlen csillagrendszerekkel zsúfolt, ritkuló-sűrűsödő köd, amire jobb' szeretnék nem odafigyelni és helyette inkább azt gondolni, hogy a fejem vagy a szívem fáj, a fejem, amire annyiszor kaptam barackot, ha tudtam, taslit, ha nem tudtam a képletet, vagy a lelkifröccsök idején bolhányira zsugorodó szívem, ez a lakatlan odú, ahová nagyon rossz újra és újra belépni azzal, hogy már megint senki sincs itthon. Apámról sok mindent gondolok, és a legtöbb azt kifejező szó vállalhatatlan, így azt mondom inkább, amit apám szokott.

Túl sokat gondolni se jó, az megbénítja az embert, elakasztja a haladásban. Amiről az apák rendszerint úgy gondolják, előre tart, főleg azok, akik értettek valaha a matematikához, bár épp önekik tudniuk illene, hogy a haladványban előre, de hátrafelé is pompásak a lehetőségek. Nagy átok fejünkön a haladás, a fejlődés gondolata. Megszületik a gyermek, azonnal elképzelik papi ornátusban, ügyvédi talárban, orvosi köpenyben, tudós okuláréval az orrán vagy pompás járművel a feneke alatt, különféle tetszetős helyszíneken, tiszteletre méltó, tiszteletet parancsoló körülmények között, mindenekelőtt az apa kezd ezen gondolkodni, hogy hová fejlődik majd az őt a világban ezután képviselő utód, és ez jelentős energiaveszteséget okoz, mely megbénítja őt, elakasztja a haladásban.

És talán ezért lesz oly kevés gyerekeknek tartósan haladó szellemű édesapja, aki nyitott a gyermek fejlődészméjével cseppet sem harmonizáló, mélyen ösztönös elképzelései iránt. A fejlődés, a haladás útján lendülettel menetelő, szédült iramban előre törő, fejvesztett gyorsasággal nyomuló, vaktában ügető édesapák értetlenül, kétségbeesetten állnak toporgó, ücsörgő, kolbászoló gyermekeik fölött, elkeseredetten rángatják a táj szépségét csodáló, a pillanat varázsától bódult, a másik ember közelségébe belefeledkező csemetéjüket, hogy mozduljon már, lóduljon előre, ne hátráltassa a haladást. Aki halad, az képtelen haladó szellemben gondolkodni, a haladásért tett erőfeszítés felemészti a gondolkodáshoz szükséges helyzeti energiát. A haladó szellemű szemlélő előbb-utóbb felismeri, hogy a haladás nem előre és fölfelé, hanem befele és lefelé kell vezessen.

Apám nemigen kolbászolt. Bandukolni sem szeretett, meg úgy igazából menni sem. Bár első emlékeim egyike éppen az, hogy fejem fölött, a magasban fogja kezem, és megyünk, aztán ahová eljutunk, ott valamit leszednek rólam. Hogy mit, arra nem emlékszem, csak a dolog haladás-része él bennem. Apámtól tudom meg később, hogy az államon volt egy szemölcs, azt leégették, helyén csak apró forradás maradt. Hibáinkat eltávolítják, sebhelyesek leszünk, de legalább senkinek sem kell majd fura, egyéni jellegű bélyegeinken fönnakadnia, remélhetőleg kevésbé leszünk így majdan sebezhetőek. Sebezhetőségünk pontjain előre megsebeznek, megcsonkítanak, megmetszenek, mint valami rózsabokrot. Eltávolítják szembeszökő megkülönböztető jegyeinket, és nem látják a lelkünkben vaduló kertet.

A haladás híveként sem volt egy kimondott gyalogkakukk az én apám. Ennek köszönhetően kevés gyerekkori erdei sétánkat nyomasztó lég ülte meg, mert minden egyes gombához kedvesen lehajló, csokorszedő és koszorúköttő édesanyám szabadon szárnyaló lelkét erősen feszélyezte morcos gyalogapám zord kedélye, mely a konyhaasztalnál bezzeg gyakorta káprázta-tó szöveges tűzijátékot termelt. De nem a gyalogúton! A kirándulás fárasztó és unalmas, egyik gomba tisztára olyan, mint a másik, az erdőben egészen hervasztó módon semmi más nincs, mint fű és fa, x növény és y növény, ág és levél, ösvény jobbra és balra, amin mind menni kell, sehol egy hasznos információ, szellemvillogtatási lehetőség, focimeccsnézésre adódó alkalom. Abból a fajtából való volt apám, aki a gyermekkel nem szeret menni, aki a már kifejlődött kamaszban lát ily értelemben fantáziát, kár, hogy a kamasz épp az apjával nem szeretne menni egy ideig sehová.

Otthon egyedül szeretett piszmogni apám, akit barátai bűbájos társasági lénynek véltek. Otthon e lény a társaságot leginkább csak mint vasárna-

pi ebédnél, vacsoránál atyai prédikációra egybegyűlt sereget értékelte, és minthogy nevezett alkalmakat leszámítva anya és gyermekei társaságában az ember aligha lehet egyedül, apám egyre gyakrabban leginkább csak éjszaka volt igazán otthon. Éjjeli órán lámpát égető, távoli nappaliban titokzatos, magányos tevékenységbe merült apámtól tanulhattam el, hogy önmagával úgy istenigazából éjjel találkozhat az ember, a virrasztás áldozatos óráiban, a csendbe süppedt város bársonyos felszínén ringva, amikor attól, hogy körös-körül mindenki más az álmok tengerén hajózik, az éber személy különlegesnek, kiválasztottnak érezheti magát, bár teljesen nyilvánvaló, hogy mihelyt valóban annak gondolja magát, a helyzetben már egyáltalán nincs semmi különleges. Különleges, kiválasztott, kiemelkedő – ezek is olyan apai dolgok. Áll az apák dermesztő serege, és mind arra vár, hogy gyermeke valami egészen rendkívülit tegyen.

Apánkat cseppet sem hatja meg a tény, hogy világra jöttünk, hogy egy nőnemű lény társaságában apává avattuk őt, hogy azóta is erőnk felett küzdünk a földi lét viszontagságaival – és nem haltunk bele. Apánk nem fogja fel eme tettünk egészen rendkívüli voltát, azt, hogy ő még akkor is apánk marad, ha a természet rendjét fölborítva esetleg előtte távozunk a létből, vagyis hogy halandó létünkre olyasmit tettünk, amire állítólag csak Isten képes: örök időkre szólóan megteremtettük őt, a mi egyszeri, egyedi és különleges apánkat. Nem, apánk ott ül a konyhaasztalnál, fáradtan legyint, kiábrándítóan köznapinak érzi apaként magát, és lógó orral nyugtázza, hogy a zsenialitás legkisebb szikrája sem szorult belénk. Ebben a családban zseni csak őbenne pislákol, de ezt sajnos a konyhaasztalnál senki sem értékeli. A konyhaasztalnál ülők a kenyeret tudnák igazán értékelni, de társadalmunk fura ficam folytán apánk zsenialitását vonakodik kenyérrel honorálni.

A társadalom nem sokat ad a konyhaasztalnál prédikáló apák zsenialitására, a kocsmasztalnál merengő látnokok pompás eszmefuttatásaira. A társadalom valamiért a gyötrődést díjazza, ilyen, erre van beállva, mindenféle megalázó testcselt meg alantas működést tud csak szűk marokkal mért értékre váltani. A munka nemesít, hazudták ipari csarnokokban hosszú időn át nekünk. És valóban, ha a munkának lelke, teremtő ereje van, nos, akkor nemesít, de épp az ipari csarnokok prédikátorai húzták azonnal át a lelket, a teremtést, és hozták divatba a haladás, a termelés eszméjét, amittől gombnyomásra mozduló gépekké váltunk, akik a konyhaasztalnál már csak a kenyeret értékelik, mert nem igével élnek, hanem üzemenyaggal, és nem rajonganak, hanem csak üzikednek, nem zsonganak, csak üzletelnek és üzengetnek, és aki nagyot kaszál, az is a munkában megnyomorítottak

veritékéből hasítja mohón ki a magáét, hiába hiszi elégedetten, hogy boldogult. Ezért oly kiábrándultak a zseniális apák.

Kiábrándultan ülnek asztalfőiken a zseniális apák. Mi lesz a világgal gyermekeik kezén, hová is kormányozhatják a mind gyatrább, felületesebb, sötlanabb, élhetetlen nemzedékek a földhajót? Nem lesz víz, nem lesz levegő, nem lesz hely, nem lesz élelem, apokaliptikus csatározás vagy szenvedés-szorongás-renyhülés lesz. Időben előre és hátra, mint két egymásnak fordított tükör közé szorult alak erre is, arra is végtelenül ismétlődő sorozata, ülnek a zseniális apák, és féltik fiaiktól a földet, és tűzhányó tör ki, és tombol a hurrikán, és népek szaggatják egymást, előre és hátra az időben a föld majd minden szegletén, míg az én zseniális apám attól tart, hogy tökéletlenségemben elrontom az életem. Hogyan is ronthatnám el mindaddig, amíg élek? S miként lehetne el nem rontani? Kiábrándultan ülnek az asztalfőn a próféta-apák, és féltik tőlem a földet.

Elrontott apám elrontott gyermeke, ez vagyok én, épp most rontom el fiam és lányom. Elrontom őket, ha apámra gondolok, és elrontom őket, ha nem gondolok apámra. Talán csak akkor nem rontom őket el, amikor apám vagyok, szándék és számítás nélkül, gyerek és anya létemre apa vagyok, nő létemre férfi. Nem rontom el őket, ha sikerül olyan apát teremteni nekik, aki férfi létére nő, és ez cseppet sem zavarja. De ahhoz, hogy nő legyen, előbb férfinak kell lennie, mint ahogyan ahhoz, hogy férfi legyek, előbb nőnek kell lennem, és ahhoz, hogy apa legyek, előbb anyának kell lennem, és ahhoz, hogy anyám lehessen, apámnak előbb apává kell lennie. Hogyan? Erre mondja ő alig észlelhető zavarodottsággal a hangjában, hogy tudja a faszom.

Fejével, agyával nem tudhatja a legfontosabb dolgokat az ember, mert azok a zsigereinkben élnek, időben előre és hátra, a jégkorszaktól a Marsutazásig, így közlekedik ez a tudás, altesttől altestig, a zsigereken át. Képletet magolunk, és olvasónaplót írunk, de életünk leglényegesebb mozzanatai villámgyorsan alakulnak, tudatunk határain kívül, előtte, alatta, fölötte, és még azon is túl. A tudatom nem az enyém. A tudatom apámé, nagyapámé, ükapámé és gyermekeimé, és unokáimé, ükunokáimé, és ezerszeresen igaz ez mindarra, ami a tudat határán kívül gomolyog. Tudhatok-e így hát bármit is? Mindközönségesen: tudja a faszom.